

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Arad, 1934. II. 1. sz. : XXIII. évf. 4 sz. : 20 lei

TARTALOM:

... várjunk azoktól... — Ady öröksége. — Arad múltja, jelene és jövője szoros kapcsolatban áll a városi társadalmának sorsával. — Talán eljutnak ezek a napok edáig... — Egy halva született postai rendelő, — menekülő telefonelőfizetők és hozzászólások az aradi Simay fürdő aranyjubiläumához. — Egy híres levele egy aradi volt hadilogoly társához. — Nagyváradon feltámadt a lovagkorszak. — Timișoara szórakozik kávéházakban, klubokban, bárokban, kiskorcsmákban és brydzs-asztal mellett. — Csendélet az aradi törvényszéken. — Záróra hangulat egy bukaresti lokálban. — Filmoratóriumba indult három aradi gyermek. — Timișoarai magazin. — Hogy mennek ma lérték. — Stb. stb.

I. Schutz

posztóáru-
nagykeres-
kedés.

ARAD,
Bulev. Regina Maria.

Bevásárlás előtt tekintse meg **Szántó és Komlós** ruhanagyáruház szenzációs kirakatait. — Mélyen leszállított árak. Mérték utáni rendelésekgyorsan, pontosan és megbízhatóan eszközöltetnek. Szenzációs nagy raktár iskolaöltönyökben. **ARAD, Színházépület.**

Téli angol és francia divatlapok érkeztek a „REVÜ” SZALONBA

CSONT

elsőrendű urliszabósága, ARAD, v. Deák F.-u. 15.

Pénzfelvételre — pecséttel ellátott hivatalos nyugta ellenében; — csak fényképes igazolvánnyal rendelkező kiadóhivatali megbízottaink vannak feljogosítva.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egyes szám ára 20 lei
Magyarországon 60 fillér
Jugoszláviában 5 dinár
Csehszlovákiában 4 c. k.
Amerikában 1 évre 6 d.

Előfizetési árak egy évre: vállalatoknak, nagykereskedőknek és külföldre 1000 lei, magánosoknak 600 lei, nyugdíjasoknak, köztisztviselőknek 300 lei.

Orvosi hírek: hasábonként 50 lei. Gyászjelentések: egész oldal 4000 lei, félooldal 2000 lei.

Megjelenik minden hó 1-én, 11-én és 21-én. Hirdetések közvetlenül a kiadóhivatalhoz küldendőek be, vagy bármelyik hirdető iroda után is feladhatók. A hirdetések díja szövegoldalon 8 lej, hirdetés oldalon 6 lej, — négyzetm.-ként. Nyilttér rovatban 50 lei, szövegzókti részben 32 lei a sordíj. Ünnepi számokban a hirdetések és egyéb közlemények ára 50 százalékkal magasabb. Amely közlemények végén szorzójel (x) van, fizetett közlemények vagy kiadóhivatali hírek.

Szerkesztőség: ARAD, volt Szent László-ucca 2.

Szerkesztőségi órák: d. e. 8—10-ig, d. u. 4—6-ig.

Kiadóhivatal és nyomda: volt József-fhg-u. Csanádi-pal.

XXIII. ÉVF. 4. SZ.
1934 FEBRUÁR 1.

FŐSZERKESZTŐ:
GELLER ÖDÖN

Fényképes igazolványokkal ellátott tudósítók és kladóhivatali megbízottak: Bucureşti, Cluj, Timişoara, Oradea, Brasov, Satu-Mare, Tg-Mures

Mit várjunk azoktól...

Polgári széplelkek, akik a jótékony alamizsnáskodást is csak fütött szobában és kesztyüs kézzel tudják elképzelni, fölényes lenézéssel huzzák félre szájukat, ha mi téli időben az uccára került felnőttek vagy magukra hagyott gyermekek sorsáról beszélünk. Elcsépeelt frázis mindaz, amit ezekről a sorsokról mondunk. Amugy is nehezen felháborodó lelki ismeretük megnyugtatóására szívesen hitetik el magukat, hogy tuloznak azok, akik a társadalmi berendezkedést vádolják és ostromolják.

Megrendítően szemléltető példaként — olvassuk a napilapokban — az újra beállott hidegben tegnap megfagyott két ember. Két hajléktalan, aki több száz társával együtt kiszorult a szabad ég alá. Egy szűk lakásban pedig megfuladt a füstben egy gyermek, akinek anya-apja munkába kényszerült és az apróságra rázárták az ajtot. Ismételjük-e a sablont: a gyermekre nem vigyázott a nevelőnő.

A mai társadalom tettei valóságában nem szentimentális és nem gyárt happy-endet. Ezt rábizza közvéleménygyártó nagyüzemére, a mozira és a ponyvaregényre. A valódi életben megelevenednek az agitáció legmerészebb állításai, de nem az élet utánozza az agitációt, hanem az agitáció mutatja meg az életet. Ime most is: megfagyott felnőttek és a bezárt lakásban elpusztult gyermek bizonyítják, hogy minden szó gyenge és kevés a vádemelésre. Élő, lélekző emberek, akikben megfagy — a szó legteljesebb értelmében a lüktető vér, megdermed bennük az életösztön és nem tiltakozik a kapualjában, személtládában, pinceablakban való elalvás ellen, ahol szennyes és férges rongyaik nem adják még azt a parányi meleget sem, amennyi a léthez még elegendő volna.

És gyermek, apró, kedves, reményt jelentő teremtés, aki

F e b r u á r 3
I P A R O S B Á L

fényes és komplikált játékok helyett fadarabokkal vagy gyufaszálakkal játszadozott, aki gyöngé hangocskáján hiába kiáltozott az ismeretlen veszedelemből való kimentésért. Megfagyott felnőttek és megfulladt gyermekek: valamennyien a legtöbbször megénekeltek legkisebb egységnek, a szent családnak tagjai.

Mit várjunk azoktól, akik megint közömbösen elmennek majd a holttestek mellett? Akik azt mondják, hogy a megfagyottak miért nem jelentkeztek a hatóságnál s a gyermek anyja miért nem rakta rendbe nagyobb gondossággal a lakást? Mit várunk azoktól, akik ezentúl majd vigyáznak arra, hogy a megfagyottak vagy éhenhaltak halotti jelentése „szivszélhűdéstről“ szóljon? Mit várunk azoktól, akik a mai társadalmi rendnek ezeket az „apró rendtelenségeit“ könnyű szívvel elfelejtik máról holnapra? Semmit.

	TELEGRAMĂ
Nr.	Az összes sorsjegyjátékosoknak
Prezentat la... Nr... cl... cuv... data... ora... m... Transmisă de... data... ora... m... timpul... <hr/> a IV. osztály huzása február 1. 2 stop ujtsa meg sorsjegyet stop meg egy lépés és résztvehet az V. osztály huzásán, ahol 197 millió lei lesz kisorsolva 5,000.000, 3,000.0000, 2,000.000 leies stb. nyereményekkel <hr/> <div style="text-align: center;">az állami osztálysorsjáték</div>	

Az állami osztálysorsjáték szerencsés sorsjegyeit Erdély és Bánát területén a

Banca Iliescu S.A. Cluj

árusítja. — KÉPVISELET Arad:

Olariu Ioan, strada Bratianu No. 3.

Ady öröksége

Nem csinált iskolát. A költészetben Adynak ma már nincs követője; olyan értelemben, mint Petőfiéről: hatásairól sem beszélhetünk. Se nyelvezetének, se költői magatartásának, se kifejezésbeli fordulatainak nincs nyoma az utána következő nemzedékben, ezt ma már biztosan megállapíthatjuk. Ahogyan elődök nélkül merült föl, úgy utódok nélkül tűnt le. Pályafutása rendkívüli volt, bámulatra méltó, de nem utánzatra. Ezt különben maga is tudta. Követőit kigunyolja és elüldözte magától; kiüldözte az irodalomból is. „Az egész társaság most Ady-versek gyártásával foglalkozik” — írja egyik levelében gunyosan és megvetően.

Mégis volt hatása. Mondatfűzését, képalkotását, egyéni fordulatait, szóval mindazt, ami költészetében sajátos és eredeti, csak a nyegleség u ánoztta, de arra, amit ő is az elődöktől vett át: költői bátorságra, az ujtás és a kiállás merészségére, erre valóban ő tanította az utána következő nemzedéket. Ez a hatás fölmérhetetlen és fölbecsülhetetlen. Javarészt ennek köszönhető, hogy a háboruutáni magyar költészet a legmagasabb célok felé indult (olyanok felé is, amelyek ereje sem futotta) s másfél évtized nyomott levegője ellenére, a legmostohább szellemi és üzleti cenzura ellenére is állja az idót s olyan színvonalon tartja magát, amely európai szemmel nézve sem becsülhető le. Az ő érdeme ez a hatás? Bizonyos, neki is voltak példaképei, de vannak korok, amidőn egy örökség továbbadása is hőst kíván. Ez a szellemi örökség a hagyományok üres formáival való szembeállást épugy magában foglalta, mint az elnyomottak ügye mellett való hitvallást, amely már Petőfinek is legszentebb hitvallása volt.

Ezt az örökséget, amely a magyar költészet legjobbainak öröksége s amely Petőfi után már-már feledésbe ment. Ady ásta ki, tette ismét elevenné és csillogóvá. Ezt hagyta, a maga zseniálításának aranypróbájával megerősítve és hitelesítve reánk. Ez az ő iskolája. Nem azok tartoznak bele, akik ma is adys verseket irnak (amelyeket az olvasók helyes érzéssel egyre nagyobb viszolygással fogadnak), hanem azok, akik az ő bátorságát vállalják s a maguk nyelvén azokra a kérdésekre akarnak választ adni, amelyekre Ady a maga mélyzöngésű, hajszolt, megcsukló, de mindig megrázóan mély és — egyéni hangján válaszolt.

Jöhetnek költészetére revíziók, csak örülhetünk, ha jönnek. A kritika tüzeben költészetete és emberi alakja is csak tisztul. A patetikus legendák osztoltán csak világosabban látjuk, hogy ki volt, honnan jött, mit vállalt és mivel birkózott meg, Fanatikus rajongóinak száma tán megcsappan, de igazi becsülőinek csapata növekedik majd. Egy eszmét hozott ő, az élet minden területén egyformán ujtani kívánó Eszmét, amely akkoriban lobbant legmagasabbra, amikor hordozója a földre bukott. Halálával egy korszak zárult le, nemcsak

az irodalomban, hanem a költészetben is. Azóta tizenöt év telt el. Elég megpróbáltatáson és keserű tapasztalaton mentünk át, hogy tárgyilagosan nézhessük a multat. Szellemének is ezzel hódolunk legméltóbban.

Ady büszkén és hitetlenül is reménykedve egy új világ képét festette azok elé, akiket ő az utánajövőknek tartott. Ez a világ nem volt elérhetetlen álmovilág, nagyon is elérhető, nagyon is tárgyilagos volt. Ő, a költő, csaknem egész helyrajzát pontosan megrajzolta, néven nevezte az utakat, néven nevezte az új törvényeket, még az új isteneket is. Gondoljunk a háborút megelőző években irt verseire. Még azt is megmondta, hogy kit kell utálni és kiket szeretni. Petőfi módjára olyan tárgyilagos, világos és szókimondó volt, hogy nem tuzolunk, ha azt mondjuk, hogy versei alapján országvezető elveket, valóságos kormány-pontokat lehetett volna összeállítani. Nem az a ködös, „univerzális“, mindenkinek egyformán jó költő volt ő, akinek még mostanában is sokan föltüntetik! A kor minden kérdésére határozott, félre nem érthető felelete és utbaigazítása volt, a nemzetiségi kérdésre csak úgy, mint a földosztásra, vagy a tőke és munka viszonyára. Nem mondom, hogy minden kérdésnek legapróbb mozzanatára is kitért. De irányelveket adott, amelyek egy nemzedék útját megvilágították. Szinte didaktikusan szájbarágta, hogy az utánakövetkezőknek mi a föladatauk.

S most következik Ady tragédiája, amely népe tragédiája is.

A háború kitöréséig föl is nevelkedett: elsősorban Ady eszméin fölnevelkedett egy nemzedék, amely ezt a világot meg akarta és meg is tudta volna valósítani. Volt egy nemzedék, amelynek nem volt más programja, mint az, amit Ady hirdetett.

Ez a nemzedék azonban eltűnt. Ady közvetlen utódai megsemmisültek. Ne keressük, hogy mi nyelte el őket, a háború-e, a forradalom-e, vagy az, ami ezek után következett. Nincsenek. Azok a fiatalok, akik 1910-ben 1913-ban esküdtek Adyra, kiestek a történelem korszakainak láncolatából. A magyar szellemi életből hiányzik egy korosztály, épp az, amely a legtöbbre vállalkozott, amelynek legnagyobb föladata volt: elkezdni a munkát, „rátenni lábát a magyar rögre“! Adynak csak kortársai vannak és olyan utódai, akik halálakor még nevét sem hallották, olyan fiatalok voltak. A láncolatból hiányzik egy szem; a tragikus az, hogy épp az összekötő kapocs hiányzik. Nézzenek körül: íróink, költőink, tudósaink csak ötvenévesek és harmincévesek vannak. Ami közben volt, az Adyval együtt haldoklott és halt meg, vagy szóródott el a világban. Akiket Ady harcra készítet, azok elvesztek, mielőtt az igazi harc megkezdődött. Velük halt meg Ady reménysége is.

Ady mostani utódai, „fiai, a friss fiatalok“ a költőt sohasem látták. Műveit együtt ismerték meg Petőfiével és Berzsenyiével. Tárgyilagosabban nézik tehát a költőt s merem

állítani, jobban ismerik. Az örökségből számukra most bontakozik ki az, ami abban utmutatás és parancs.

Mert az eszme tovább él és mi Adynak köszönhetjük, hogy tovább él közöttünk. Költészetének ereje és csodája, hogy a megszakadt láncolat mégsem szakadt meg, egy hiányzó szem, egy elpusztított nemzedék helyén ott van az ő alakja baljával a magyar mult legmagasabb csucsaiiba kapaszkodva, jobbával a jövő felé nyulva.

A mai költészet, nyelvben, formában, képzeletvilágban más utakon jár, de eszmevilágban az ő folytatója. Ilyen értelemben az ő folytatója a háboruutáni költészetnek az az ága, amely a város és a proletárság életét énekli, de az az ág is amelyet új népiességnek neveznek. Mindkét irányban ő nyitott utat s főleg az ő szavai buzdították bátorságra. Az első előtt a „Proletár fiu verse“ eszméi lobognak, a második előtt a „Dózsa György unokája“-é. Lesz erejük, hogy megfeleljenek Ady várakozásának és kérdéseinek? Ez nemcsak rajtuk mulik. A költészet dolga mindig kettőn fordul meg: azon, aki írja s azokon, akik olvassák. Az új költői nemzedék nem feledkezett meg arról, ami Ady örökségében a legszentebb, mert a legveszélyeztetettebb.

Arad multja, jelene és jövője **szoros kapcsolatban áll** **iparostársadalmának sorsával.**

Az utóbbi időben két kisebb ipari kiállítás volt Aradon. Az egyik néhány hónappal ezelőtt, a másik alig néhány napja. Mind a kettőt kevés és gyors előkészület előzte meg és mind a kettő fényesen sikerült. Az első a kertészek kiállítása volt a baromfikiállítással kapcsolatban, a másik a most lezajlott konyhaművészeti kiállítás.

Ezelőtt alig tudtuk, hogy a kertészetnek és a gasztronomikus tudományoknak valóságos mesterei vannak Aradon. Meglepetés volt a közönségre, de még a szakértőkre nézve is, hogy csak úgy hirtelenül ennyi kiváló iparost lehetett felvonultatni. Mig a kertészeti kiállításon, amit szerényen csak virágvásárnak neveztek, szűknek bizonyult az Andrányi-féle vasraktár hatalmas helyisége, addig a konyhaművészeti kiállítás zsufolásig megtöltötte az Iparos Otthon nagytermét, pedig egyikén sem vonult fel Arad valaményi hasonszakmájú iparosa. Az elsón virágcsodák és gyümölcsfa-kultúra lepték meg a közönséget, a másodikon ételek és italok tetszetőségnél tetszetősebb formája és kiváló minősége ejtette bámulatba az érdeklődöket.

Két kis, ugyszolván jelentéktelen és számba nem vehető ipari szakma mutatta meg, hogy mit tud és mit tudna produkálni kedvező körülmények és megfelelő támogatás mellett. Arad ipara, amint azt már számtalanszor bebizonyította, a legmagasabb nívón áll és iparosai úgy modern felfogásban, mint szakképzettségben versenyezhetnek bármelyik hazai és külföldi város iparával. Nincsen olyan ipari szakma, melynek

nagyszerű reprezentánsai ne volnának Aradon. Az iparosok tették nagygyá Aradot, amely köztudomás szerint egy hőtlelkű mézeskalácsosnak köszönheti, hogy 150 évvel ezelőtt le nem rombolták és ki nem telepítették a Mosoczy-telepen tundra. Az iparosok áldozatkészségének és erőteljes fellépésének köszönhető, hogy száz évvel ezelőtt az osztrák császár elismerte Arad autonómiáját és szabad királyi városi joggal ruházta fel. Arad multja és jövője iparosaink kezében van.

Elfogult intrikák elgáncsolták az ősszel felvetett szép tervet, mely azt célozta, hogy fényes ünnepegekkel és ipari kiállítással üljék meg Arad városi jellegével századik évfordulóját, ami nagyban emelte volna az idegenforgalmat is és hasznót, fellendülést hozott volna az aradi kereskedőknek. Timisoara minden alkalmosság nélkül tudott az ősszel mintavásárt rendezni, Aradot még ilyen kitűnő alkalommal is üldözi a balszerencse.

Iparosaink megmutatták, mit tudnak, itt az ideje, hogy a hatóságok vegyék kezükbe a kezdeményezést és rájuk támaszkodva fellendítsék a város forgalmát. Az **Aradi hetet** minden körülmények között meg kell rendezni és az előkészítő munkálatokat sürgősen meg kell kezdeni. Az új liberális kormányzat felelős hatóságai kijelentették, hogy fellendítik az ország kereskedelmét és iparát, mely tespeseések és sorvadásnak indult az utóbbi évek iparelles politikája következtében.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aki nyelveket alaposan megakar tanulni, az a

Berlitz-iskolába iratkozik.

Az intézet 450 fiókja garantálja a nyelvek rendszeres és könnyü megtanulását

Felvilágosítás és beiratkozás naponta reggel 8 órától este 21 óráig.
BOHUS-PALOTA, STR. ROMÂNULUI No. 3.

eljutnak e sorok odáig...

Gonddal, várakozással, halaszthatatlan jelentőségű jogos követelésekkel vagyunk tele mindannyian — mindannyian, akik szeretnénk megélni a munkánkából, akik reggeltől estig és gyötrő éjszakákon keresztül munka után vágyunk, mert kenyeret, életet jelentő kenyeret szeretnénk adni családjainknak.

Kereskedő és iparos, orvos, ügyvéd, mérnök tisztviselő, polgár és munkás és valamennyi szabadpályás, aki dideregve huzódik össze a maga külön vésztésének ostorcsapásai alatt —

igenis, valamennyien tele vannak várakozással és jogos követelésekkel azokkal szemben, akik az ország sorsát ma a kezükben tartják.

A várakozás és a követelés nem magától jött. Nem csupán abból a forrásból, amelyet a válságok következtében az egyéni lélektárs nyitott meg és ásott egyre mélyebbre. A várakozást egy kicsit ki is piszkálták, egy kicsit fel is ajzották. Rádiószónoklatokkal és sűrű egymásutánba következő népgyűlési beszédekkel föl is hangolták a közvéleményt arra, hogy várjon, mert van *mire* várnia és hiába nem fog várni. A szónoklatok szívárványait ivelték fel az égre és aztán írásba fektették a megnyugtatás és a felszabadítás programját, amelyet boldoggal és boldogtalannal meg is ismertettek...

A multban nemcsak az ígéretek nem váltak valóra, hanem az ígérgetés politikája is végképen csődöt mondott. A nagy életmentés körül nem történt semmi. A szót a szónoklatok adták csak bőven, mert az nem került pénzbe.

Mindig a válságra hivatkoztak, sőt, hogy nyomatéka legyen a szónak: világválságot emlegettek.

Nos, ezt mindenki tudja, de ezzel nem lehet *mindent* elintézni, főképen nem lehet minden bünt, jogtalanságot, szemérmertlenséget és visszaélést ezzel az egyetlen szóval menteni és elleplezni.

A világválságot különben sem a dolgozók idézték fel. Nem is lehet rajtuk számonkérni. *De nem is lehet őket megnyugtatni azzal, hogy világválság van.* A dolgozó tömegek élni akarnak, az élethez való jogot követelik a maguk számára, nem akarnak elpusztulni, munkát akarnak és kenyeret akarnak és akik dolgoznak, teljes joggal követelhetik, hogy *ne zsarolják meg őket azzal, hogy világválság van.*

Bizalommal tekintünk a liberális kormányzat munkája elé s hisszük, hogy bizalmunkat rövidesen javukra is könyvelhetjük.

Hirdessen az
„ERDÉLYI ÉLET”-ben

Egy halva született póstai rendelet

— menekülő telefonelőfizetők és hozzászólás az aradi Simay fürdő aranyjubiläumához.

A román posta rendeletet adott ki, mely szerint nem kézbesíti azokat a leveleket, amelyeken a romániai községek vagy ezek uccái a régi magyar nevükön szerepelnek. Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy a román helység és uccanevek általános és egységes használata feltétlenül kívánatos. Az is bizonyos, hogy az itt élő bármilyen nemzetiségű, fajú és vallású lakosság amugyis a román elnevezéseket használja, ha ismeri azokat. Csak azt találjuk furcsának, hogy ez a különös kezdeményezés a posta részéről indult ki.

A posta, bár állami üzem, mindenekelőtt üzleti vállalkozás és arra kell törekednie, hogy ügyfeleit minél jobban, olcsóbban és pontosabban szolgálja ki. Ezzel az új rendelettel azonban mi történik, ha végrehajtásra kerül? Külföldiek, akik természetesen nem tudnak erről a rendeletről, továbbra is a régi címtárakban szereplő helység- és uccaneveket fogják használni. Mit szól majd az az angol kereskedő, aki körlevelét, vagy üzleti érdeklődését visszakapja, mert Cluj helyett Kolozsvárra címezte, jóllehet fogalma sincsen róla, hogy Kolozsvár — magyar elnevezés. De a belföldi lakosság is kellemetlen helyzetbe kerül, mert nem áll módjában minden város uccanév-jegyzékét beszerezni.

A posta mindenütt arra törekszik, hogy feladatát minél jobban lássa el és még a cím nélküli, vagy téves címzésű küldeményeket is kézbesítse. Már a régi békevilágban is kézbesítettek olyan leveleket, amelyeken Fünkirchen (Pécs), Ödenburg (Sopron), Grosswardein (Oradea) vagy Klausenburg (Cluj) német elnevezéssel voltak feltüntetve. Nem hisszük, hogy ez az új rendelet hasznára válik a postának!

* * *

Aminthogy nem növekedik a telefonelőfizetők száma sem a magas tarifa miatt. Sőt ellenkezőleg, az év elején sok régi előfizető lemondott, mert lecsökkent jövedelme következtében nem képes már a változatlanul magas telefondíjat fizetni. Morganéknak nem a legjobb üzlete a romániai telefon, az előfizetési díjak leszállításával azonban még nem próbálkoztak. Hiszen telefonra ma már majdnem mindenkinek

---

— Minden cikkért írója felel. — Az „Erdélyi Élet” hasábjain helyet talál minden közérdekű esemény. Belső és külső munkatársaink mindenről az igazat és csak az igazat írják. — Nem igazat írni nem szabad.

szüksége volna. Sajnos csak a csekély számu kivételeknek lehet szerencsájük az apparátushoz, mert drága. Különösen költséges a készülék felszereltetése. Ezt külföldön ingyen adják és végzik el. Ha a Morgan társaság díjtalanul vezetné be az új előfizetők telefonját és tarifáját is mérsékelné, akkor az előfizetők száma feltétlenül szaporodna.

* * *

Az alacsony árak bevezetésére és a modern üzleti szellem térhódítására kitünő példát szolgáltatott az elmúlt héten az aradi Simay-fürdő. A Simay-féle gőzfürdő azzal ünnepelte meg félszázados fennállásának évfordulóját, hogy felére szállította le az árát tiz napon át. Január 10.-étől 20.-ig rengeteg ember kereste fel a fürdőt és akik egyszer élvezték annak modern berendezését, tisztaságát és jó kiszolgálását, állandó látogatói maradnak. A Simay-fürdő új félszázadának kezdetén nagyszerű fellendülésnek néz elébe egyetlen kiváló üzleti ötlete következtében. A gőzfürdő vezetősége mindenkor figyelemmel kísérte a gazdasági viszonyokat, tehát valószínű, hogy aranyjubiléuma alkalmával leszallítja az árakat a közönség mai teherbíró képességének színvonalára. A tiznapos jubileumi kedvezmény elért kihasználásával a közönség bizonyosságát adta, hogy szives-örömet látogatja még jobban ezt a nagyszerű intézményt, ha csak valamenyire is jobban hozzáférhetővé válik.

Egy bujdosó

levele egy aradi volt hadifogoly társához

(Levél a szerkesztőhöz)

A minap reggel egyszerű levelezőlapot kaptam Lettországból, és csupa rejtélyesség meredt rám üres sikjáról. Mert majdnem egészen üres volt. Csak annyi állott rajta, hogy: Du hast gesiegt! — azaz: Győztél! s az aláírás is csak ennyi volt: dr. J. v. L.

Tehát győztem!

De kit vagy mit győztem le? És hol és mikor győztem? És ki az a dr. J. v. L.?

Forgattam, nézdegéltem a lapot, s ahogy a cimoldalán észrevettem egy pirinkó ujságkivágást és német szövegét hirtelen ótfutottam... akkor lassan, nagyon lassan kezdtem tapogatódzni a multakban, majd egész világosan emlékeztem mindenre. Olyan egyszerű! Az a német ujságkivágás arról szólt, hogy egy németországi tanár mostanában levizsgáztatott négyszáz fiatal diákot: ki volt Goethe? s a négyszáz közül egyik sem tudott megfelelő választ adni a kérdésre.

**Hirdessen az
„ERDÉLYI ÉLET“-ben!**

Volt, aki hadügyminiszternek, volt, aki képviselőnek tartotta Goethét, megtették zeneszerzőnek meg felfedezőnek s arra se tudtak választ adni, hogy mikor élt. Német diákok!...

Hát igen, most már értettem nyitját a levelezőlapnak és tudtam azt is, ki az a J. v. L. Ki ő és mire céloz azzal, hogy Du hast gesiegt...

* * *

Amikor mi összeismerkedtünk, akkor tényleges hadifogoly volt egy nagy középázsiai táborban és nemtényleges állományu gimnáziumi tanár egy délnémet városkában. A neve dr. Johannes von Löwenfeld. A szűk ismeretségi kör amely körülvette, röviden csak „Oroszlánpofá“-nak hívta, olyan rideg volt az ábrázata, olyan zord fenségbe burkolódzó. Ő volt közöttünk a legridegebb és a legrongyosabb. Négyféle egyenruha cafatjai lógtak rajta, egyik lábán térden felül érő lovasvadász-csizmát viselt, a másikon könnyed és finom kirgizpapucsot. De mindezt úgy hordta, ebben a szörnyű maszkarában olyan fölénnyel és göggel járkált, hogy seaki sem mert rajta nevetni. Nem is lett volna ajánlatos. Mert martirnak érezte magát; nem titkolta, hogy céltudatosan szenved valamiért s a rongyai, s minden, ami rajta lóg, egy nemzet nevében sirnak keszeg alakján. Ha az ember nézte őt, kényszeredetten is kezdte érteni, hogy miért nem szeretik a poroszt sehol a világon.

Ez volt von Löwenfeld.

Ami pedig Goethét illeti... hát ezzel a dr. Löwenfelddel egy kicsit megelőztük azt a német vizsgáztató professzort. Nagyon összekaptunk egyszer — s azért előztük meg. A nagy időlopás közben a népműveltségről esett szó közöttünk és én a magyar népnek, ő meg a németeknek ítélte a természetes, az ösztönös intelligencia pálmáját. Győzni akartunk mind a ketten. Ő párhuzamaimat kinevette, példáimat nem fogadta el döntőeknek... nagyon fölényes volt.

— Minek veszekedjünk — mondtam ekkor neki, — hisz népeink tömegével itt járkálnak körülöttünk, vizsgáztassuk le őket.

Ugy is történt.

Megállapodtunk három kérdésben és először a németeket vettük elő. Arra kellett volna felelniök: Ki volt Goethe? Ki volt Bismarck? Ki volt Richard Wagner? Egyenként állítottunk meg nyolc darab németet. Előbb cigarettával lekaptuk őket a lábukról, kikérdeztük, hová valók és mi a foglalkozásuk: aztán jött volna a vizsga. Azaz, hogy jött is... de hogyan jött!? Szegény Löwenfeld majdnem sirvafakadt. Az egyik azt mondta, hogy Goethe ütegparancsnok a mülhauseni hadosztálytüzéreknél, a másik azzal felelt, hogy Wagner

---

— **A Berlitz-iskola** közli, hogy az új tanfolyamok február 1-én és 3-án kezdődnek. Beiratkozás és felvilágosítás naponta reggel 8-tól este 21 óráig. Berlitz-iskola, Bohuspalota (Bejárat str. Románului 3).

„Werkführer“ a höchsti anilingyárban, Bismarckról meg azt tudja, hogy szobor Strassburgban...

— Nincs szerencsénk, Herr Proféser — mondtam neki berliniesen, az Alexanderplatz dialektusán — ezek nagyrészt földművelők, falusi emberek.

— Nincs szerencsénk? — csattant rám v. L. zord rongyai közül — hiszen éppen az, hogy szerencsénk van. Donna-veta (azaz: Donner-wetter!), hiszen éppen őket kerestük, a falusiakat, a népet... s meg is találtuk. Ó, Du mein Gott... hallottad?... Goethe ütegparancsnok! Legjobb lesz, ha abbahagyjuk az egészet...

Aztán nyugodtabban folytatta. Hogy mégis... egy hatvan-hetvenmillió nép között előfordulhat ez is. De nagy baj, hogy előfordulhat Elvégre ez a nyolc német jelenthet nyolc-, esetleg tizmillió németet is, egy olyan rettentő tömeget, amely nem tudja, hogy nagy költői és nagy művészei vannak a porban nemcsak a porban él, de úgy is nevelik, hogy a porban éljen. De a háboru után... no, várj csak, még nem győztél... a háboru után összeszedjük magunkat, mi, német tanítók és erre a milliós tömegre vetjük magunkat, direkt erre... mert ha ez megmarad és így marad meg: mondd, hová jut akkor Németország?

Hát hová jutott?

És hová jutottál te is, szegény cimborám, Johannes? Mert sejtem, hogy nem kényszerűen jársz te odafent Lettlandban. Sőt inkább tudom, hogy bujdosó vagy, kenyértelen száműzött... de jobb neked a Dvina mellett, mint odahaza, valamelyik koncentrációs táborban. Nagy porosz voltál, sován érzésektől és indulatoktól dagadoztál... és most mégis én győztem?

Azt a nyolc-tizmilliót nem Goetheig — csak Hitlerig tudtátok fölemelni?

A nagy, a szabad tengerek felé igyekeztetek — s ott ragadtatok a háboruutáni sáros kiöntésekben?

Mi történt?

Hol hibáztatok el a dolgokat, Johannes, hogy a végén nekem jutott ez a lesújtó, ez a nem kívánt győzelem...?

— Miért volt lehetetlen az egyezés Fonciera, Franco-Románá, Steau Románá és a tűzkárosult Gálló között?

A tanító a tisztességről magyaráz az iskolában.

— Ha például én tartozom valakinek, a tisztesség úgy kívánja, hogy azt megadjam, — fejezi be a magyarázatát. Majd a gyerekekhez fordul:

— Megértettétek?

— Igen, — zugják kórusban a gyerekek.

A tanító Mórlickára mutat:

— No, akkor mondd meg nekem, fiam, mit csinál a te papád, ha egy hitelezője azt írja neki, hogy fizessen?

— Összetépi a levelet, — feleli Móricka — és azt mondja: dögölj meg.

feltámadt a lovagkorszak.

A ragyogó ujságíró klubban derűs arccal tárgyalják az eseteket.

— Olvastad? — kérdezte az egyik a másiktól.

— Mit?

— A párbajt.

— Hiszen az nem is volt meg. Most vivják, éppen a pillanatban.

Nevetnek a jólinformált ur felsülésén, de nevetnek magán a párbajon is, amely az utolsó időben szinte mindennapos csemegéje lett a kluboknak.

A tegnapelőtti párbaj?

— Az megvolt.

— Az azelőtti?

— Az is.

Hetenként átlag két párbaj, de mindenesetre egy-két lovagias ügy. Segédek, jólfészült urak bujnak meg fontoskodó arccal a klub egy egy sarkában, különszobákban, jegyzőkönyvek születnek, nyitterek látnak napvilágot. Vizsgálat, becsületbiróság, esetleg vitéz kiállítás ismeretlen helyeken, néhány vágás a bandázson, karcolás a testen, cseppen a vér, a felek kibékülnek, vagy nem békülnek ki.

Ezzel foglalkoznak az urak komolyan, hatósági elnézéssel, mondhatnók támogatással mintha a földkerekségen semmi más bajunk nem volna, mintha azért iratkoznának be az egyes klubokba, hogy ott élesre fent jegyzőkönyvekkel és kardokkal mérkőzzenek egymással az érvek, meggyőzés, jószándék és az önfeláldozó, szociális munka fegyverei helyett. Mintha függöny ereszkedett volna a sze-

mük elé, amelytől nem látják a nemesebb feladatokat, de nem látják azt sem, hogy a közvélemény, az a társadalom, amelynek elavult szabályai akarnak belekapaszkodni, egyáltalában nem méltányolja ezt a hirtelen fellángolt buzgalmat a lovagiaskodásban, sőt határozottan mulat azon. Szeretnénk félrevonni ezt a függőnyt a felekké és segédekké változott klubbelőkelőségek előtt és megmutatni nekik a közvélemény rosszaló, csodálkozó, vagy nevető arcát. Nézzenek bele ebbe az arcba és lássák meg, milyen súlyosan vétének annak a férfinek a hivatása ellen, aki a mai időkben társadalmi szereplésre vállalkozott és ezzel vállára vette a példaadás nehéz kötelességét is. Milyen szomorú és sajnálatraméltó, hogy becsületes munkában már-már megöszült emberek is ott állnak félmeztelenül, kardosan valamelyik teremben, mert nincs lelkierejük és bátorságuk ahhoz, hogy szakítsanak az elavult, erőszakos és ostoba szokással. Nem veszik észre, milyen komikusak, amikor talán jobb meggyőződésük ellenére ugrálnak és vagdalkoznak és kijönnek megkarcolt testtel az elé a közvélemény elé, amely már réges réig félrerugta a megdohosodott párbaj-kodexeket, amelyek előtt a párbajozó egyáltalában nem hős többé, hanem sajnálatraméltó és nevetséges rabja egy maradi begyöpösödött ideológiának.

Elég volt ezekből a párbajokból és lovagiaskodásokból.

A világ zajlik és vajdik, szinte percenként történnek olyan események, amelyek belemarkolnaka szívekbe és gonddal vagy reménnyel rakják tele az agyukat. Nincs időnk és nincs kedvünk törödni azzal, hogy nálunk az urak még mindig úgy akarják védeni a becsületüket, ahogyan évszázadokkal ezelőtt divatban volt. Az ilyen mutatványok szorakoztathatták azokat, akiknek nincsen más bajuk, betölthették a circenses szerepét a régi békevilágban, de ma egy világháború után, a gazdasági és erkölcsi világ-

válság közepén?!... Nem lehet ezeknek az uraknak az a hivatásuk, hogy mint elavult kodexek rabszolgái egymást püföljék a nyilvánosság előtt s ezt a félszeg, megbotránkoztató vagy nevetséges viselkedést a becsület kizárólagos védelmezésének tüntessék fel.

A becsületet nálunk törvényvédi és a törvénynek mindenki előtt nagyobb tekintélye és hitele van, mint a párbajszabályoknak. Helyesebben: a törvénynek van, de a párbajnak? Ma 1934-ben...

Timișoara - magazin

Wir geben Ihnen...

A Bánság sokszínű és lüktető életű fővárosa nem kopatta el a gazdasági válság szürke hétköznapjaiban sem a maga különleges couleur local-ját. A gyárpar még ma is átütő ereje lüktető ritmussal kölcsönöz a város vérkeringésének, a gazdasági élet betegágya körül megszámlálhatatlan sokaságú ápoló forgolódik, itt még mindig próbálkoznak, kalkulálnak, sőt grundolnak is. Ez a merkantil szellem természetesen a társadalmi élet legkisebb zugában is erős nyomot hagy, a bridzsasztal, de még a szerelem sem mentesül az üzleti lehetőségek vonzó varázsától és csodálatosképen a pásztoróra szeliden megfér az irodai órával és a kártya kiegészíti az üzletzárás pontos perceivel. Átható szenvedély, bohém szerelem csak ritkán feltűnő és idegen elem lehet ebben a városban.

* * *

Az utóbbi hetekben a házasságtörési botrányok dusan kiszínezett történetei táplálják a cukrázók, kávéházak, bridzsasztalok és társaságok pletykasarkait. Hol egy vállalati igazgató felesége, hol egy orvos elvált asszonya kerül a pletyka kiélezett bárdja alá, de nincs hiány ifjú házasságok, társaságbeli urilányok és éltesebb urak gondosan szervizolt botrányaiban sem. A mindenható pletyka ujjában már nem elégszik meg a polgárilag jóváhagyott és csendesen megtört szerelmi kisiklások sablonjaival, a jámbor szereplőktől ujját, excentrikusait és minden esetben érdekeset követel. Így aztán az irodalmi fantázia határán bukducsoló történetek szállnak szájról-szájra, színes törvénytörési ri-

portokat megházdutoló, ezeregyéjszakabeli históriák kerülnek forgalomba, az érdekelt felek föl sem ocsudtak és már a legkülönbözőbb verziókban játszatják velük a főszerepet, különleges körülmények, furcsa szerelmi zugok és nem mindennapi szerelmi ténykedések hőseivé válnak. Védekezni nem képesek a szózuhatagok ellen, legfeljebb várhatják, hogy újabb inyenc-esemény elterelje róluk a figyelmet. S ez átlag minden 2—3 napban meg is történik.

* * *

Most tudódott ki, hogy az egyik belvárosi magánbank népszerű igazgatóját még a nyáron egy délamerikai állam konzuli címével akarták megtisztelni. A humoráról közismert direktor nem tartotta puritán elveivel összeférhetőnek ezt a címet és udvariasan visszautasította. Az illető állam exponeuse — aki egyébként az igazgató régi jóbarátja — tovább kapacitálta, mire ő szeliden, de határozottan megmondta:

— Nézd, kedves barátom, őszintén megmondom, hogy a konzuli címet az én gyomrom nem tudja konzumálni!

* * *

A temesvári mozik a nehéz időkben is meglepő látogatottságnak örvendenek. A közönség estéről-estére megtölti mind a négy számottevő temesvári mozit, egy-egy ünnepnapon pedig előre kell gondoskodni a helyekről.

* * *

Az előkelő temesvári cukrászda, amelyik kitartó törzsközönsége révén szinte kaszinónak számít, naponta zsufolásig megtelik. A késő délutáni órákban és esténként mindenki megfordul itt, akinek sulya van a helyi társaságokban és természetesen az is, aki szeretne sulyos lenni s ezt ugylátszik a cukrászsütemények árnyékában igyekszik elérni. Nagyobb koncepcióju üzleti tervek, társulások, barátságok, bridzspartik, flörtök, házasságok, válások és pletykák születnek meg nagy tömegben a finom tónusu helyiségben. Itt van a személyi hírek láthatatlan, de érezhető gócpontja, itt tudhatjuk meg a szőke szépasszony legujabb szerelmi eseményeit, a közismert bankdirektor friss keletü szakítását, a belvárosi nagykereskedő bukását, itt szerezhetünk tudomást az érkezett idegekről, a gabona áremelkedéséről és ismét: a társaságbeli urilányok flörtjeiről. A külvárosok nyomoráról, a munka-

Veszünk és eladunk. Házak, házhelyek, földbirtokok és bérletek. EXPORT—IMPORT. Általános kereskedelmi ügynökség és tudakozó iroda. Bármily ügyben közvetít

B A R B E S

Timișoara I., str. Eminescu 7. (Zápolya-u.) Telefon 22-80.

nélküliek légiójáról és az éhező gyerekek mezitlábás tömegéről viszont nem itt szerezhetünk tudomást.

* * *

Temesvár még mai is a rendezvények városa. Sokszáz egyesület, társaskör, klub és sportegyesület rendezi naponta összejöveteleit és alig akad eset, hogy erkölcsi és anyagi siker hiányát éreznék. Az utóbbi napok egyik legsikerültebb rendezvénye a Zsidó Nemzeti Szövetség temesvári csoportjának estélye volt, amelyen már a délutáni óráktól kezdve egészen záróráig a helybeli zsidóság előkelő reprezentánsaival együtt a zsidóság minden rétege megfordult.

* * *

Tagadhatatlan, hogy Temesvár még ma is színes és eleven. Reális józansága mellett a társadalmi érvényesülési lehetőségek, hiúságok, szövevények, érdekközösségek, rágalmak, irigykedések, küzdelmek, sikerek és csendes tragédiák tarka köveiből rajzolódik ki a város színes mozaikja. Sajnos a mozaikon egyre több a repedés.

* * *

Az erdélyszerte népszerű, kiváló zongoraművész Freund Leó felszámolja legényéletét. A napokban jegyezte el Weinberger Margitot (Ruzomberok-Rózsahegyéről), aki a kolozsvári és temesvári társaságok kedvelt tagja.

Timișoara szórakozik

kávéházakban, klubbokban, bárokban, kiskorecsmákban és a bridzasztal mellett

A timișoarai bennszülött még néhány évvel ezelőtt felcsillanó szemmel és bizalmas kacsinnással vonta félre az idegent, sokat sejtető suttogással ejtett el néhány szót Timișoara „különleges” éjszakai életéről. Ez az élet valóban létezett néhány évvel ezelőtt, mulatók, bárók, kabarék fülledt légkörének fordulatos tempójú élete, még létezett szórakozni vágyó polgár és elég sűrűn akadt még egynéhány duzzadó pénztárca. Az éjszaka ipara prosperált, az éjszaka fényei csillogtak, a sötétség kétes lovagjai álhatatosan keringtek a fény mágnese körül és az üzleti harcoktól fáradt polgár szívesen burkolódzott az éjszaka limonádé-hangulatának langyos zürzavarába. Azóta lényegesen megváltozott a szórakozás frontja, dekonjunktúra, rossz üzletmenet, gazdasági válság és gazdasági katasztrófa jött sorjában és könyörtelenül bekebelezte az éjszakai élet mohó étvágyának legfőbb táplálékát: a pénzt. A lokálok nagyrésze becsukott, a közönség elszokott a kiruccanásoktól, az éjszaka fényei csak itt-ott pislognak. És végül az utóbbi hetekben karnevál her-

ceg helyett befutott az ostromállapot zárórarendelete: a fények egy fokkal még homályosabbá váltak.

A józan kávéházak

Timișoara 15 kávéháza közül 8 maradt meg. A belvárosi kávéházak élték át aránylag legkönnyebben a krízis keserves napjait s lassan beletörődtek, hogy a mulató vendég, a „pali“ nélkül is létezhet egy kávéház. Most jobban megbecsülik a mindennapi reggeliző vendéget, a délutáni kávé-nénikét, törzsasztalok fekete-fogyasztóit, szolid vacsorázókat s megtanulták, hogy az időnként felbukkanó dubajok korántsem tudják biztosítani a kedvező üzletmenetet. Egy-két szelid spriccer, sör, kevéske konyak képviseli most a mámort s idegzsongítóul vagy ha úgy tetszik: idegfeszítőül a publikum elfogyasztja a maga heti két tomboláját. A tombolá-estékre valóban kivonul majd minden épkézláb ember, szinte közveszélyes tömegek zsufolódnak a kávéházakban s jobb ügyhöz méltó izgalommal lesik — a mai körülmények közül ugylátszik egyedüli — nyerési lehetőségüket: a tombolát.

A józsefvárosi kávéházak már régebben átalakultak menedékhelyé. Ide menekülnek sivár lakásukból, albérletbe kényszerített szükös életviszonyaikból a kispolgárok, meleg kályhát, villanyfényt, olvasnivalót és társaságot találnak. Pezsgőzésre, mámoros éjszakára legfeljebb az öreg pincérek emlékeznek.

Timișoarai kávéház: józanság, beosztott fillérek...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Az elcsendesült klubbok

A nagyvonalu leépítést a klubbok érezték meg legkevésbé, olcsóbb tagdíjak mellett, kisebb igényekkel, de nagy-részük megmaradt. A nagy estélyek, csillogó társas összejövetelek ritkábban mozgósítják a klubhelyiségeket s a valódi farsangi hangulatot csak egynéhány nagy bál idézi vissza. Hétköznapokon csendes kártyapartik, kissé fáradt megbeszélések, enyhe évődés, üzleti tárgyalások és pletykák alkotják a klubbok életét. Csak esténként észlelhető némi izgalom, a bridzs-asztalok feszült légkörében és az egyik belvárosi exkluzív klub hetenként rendezett táncestélyein.

A bridzs egyébként széleskörű szórakozássá nőtte ki magát, járványként lopódzott be még a kispolgári rétegekbe is, befészkelődött a szórakozóhelyek zugaiba, logikára és gondolkodásra kényszerítette a nőket és kisajátította magának a flört vadászterületeinek hatalmas részét. Szerelmek, házasságok (törések), viszonyok s majdnem mondhatnánk gyerekek születnek a bridzsasztal mellett; karrierék alapozódnak, zárt társadalmi rétegek vegyülnek össze a bridzs mindenható kulcsa segítségével, a káró és pikk lapok új életfunkció kellekeivé váltak.

**HIRDESSEN
az „ERDÉLYI ÉLET“-ben!**

Az álmos lokálok

Bárokban és tánclokálokban most sincsen hiány Timișoarán. A szombat esti konvencionális polgári kiruccanások ugylátszik még mindig elég tápot nyújtanak a lokálok megélhetéséhez, a gondosan őrzött pénzesbükszák hetenként egyszer mégis megnyílnak s ha ez a nyílás nem is tulságosan széles, mégis tud rá építeni a lokáltulajdonos. Szombatonként felvonul „tout“ Timișoara, megmutatja, hogy még él, még tud egy üveg bort fizetni, van még egy uj ruhája van már egy uj flörtje. Ez a hétvégi „lumpolás“ tulajdonképpen társadalmi seregszemle, hiteljavítási kísérlet, kényszerű és elengedhetetlen kötelesség, elősmert és honorált életképességi bizonyítvány. Szombatonként távfutást rendez a pincér, kezét dörzsöli a tulajdonos, felcsillan a szakszofonos szeme, izzad az artista és ideges a ruhatáros. Szombatonként kivonul a család, az eladó lány és a nagymama, az állástalan fiatalember, az agglégény, a szalmaözvegy, az elvált asszony, a félvilági dáma, a nagykereskedő, a vállalati igazgató és barátnöje, a kenyérkereső és az eltartott férfi, a lump és a nyárspolgár, öreg és fiatal, pénzes és pénztelen és még mindenki, aki lélegzeni tud. Mert nem könnyű ilyenkor lélegzeni. fulasztó az atmoszféra, életveszélyes a tolongás, kábító a zürzavar, bóg a jazz, sodródik a tömeg, ilyenkor torlódik a forgalom és ilyenkor lehet még bliccelni a főpincéernél.

Hétköznap pedig álmosan tátonganak a lokálok. Az artisták sok éves alvási restanciáikat pótolják ki, a zenekar el-elhallgat, a pincér ásít és a tulajdonos számol. Kiszámíthatja, hogy mi történne, ha a gyér hétköznap vendégek, a ritkán felbukkanó vidékiek helyett mindennap szombati publikumot kapna. Szinte rossz rágondolni. Már tudniillik a differenciára.

Kiskorcsmák, kevés borral

A szombatesti nagy szélvihar az otthonukból kisöpört tömegek egy részét előbb a kiskorcsmákban ejti el, különösen az Erzsébet- és Józsefvárosban. Itt vacsoráznak azok, akiket a bő házikoszt már tulságosan elkényeztetett, itt adnak egymásnak találkozót és itt szidják a gyalázatos gazdasági viszonyokat és a vendéglőst — két deci bor mellett. Timișoarán még ma is jól hangzik a „kiskorcsmában vacsoráztam“ hanyag bejelentése, időnként erősen divatos is és minden esetben némi disztíngvált szint kölcsönöz. Hétköznap már nincs meg ez a vonzóerő, néhány megrögzött lumpon kívül alig találni valakit tarka abrosz mellett. És szigorú józanság az egész vonalon.

De azért Timișoara szórakozik és mulat. Ha nem is nyilvánosan, de mulat. Mulatnak a zártkörű estélyeken, mulatnak diszkrét magánlakásokban, mulatnak a belvárosi kétéshirű kabaréban és mulatnak, táncolnak a külvárosokban, táncolnak; üres gyomorral, hidegtől dideregve, kékre fagyott lábaikat váltogatják...

(f. f. l.)

Csendélet

az aradi törvényszéken

Az ügyvéd feladata és hivatása, hogy a polgárok között felmerült vitás kérdéseket a törvény és jog szellemében intézze el. Annál különösebb, amikor ügyvéd ügyvédtársával szemben fennálló ügyét nem a törvény segítségével, hanem nyers erőszakkal próbálja elintézni. Ez az ellentmondás az, ami felkelti a közönség érdeklődését azon eset iránt, amely néhány nappal ezelőtt játszódott le az aradi törvényszék épülete előtt. Az eset szereplői: két fiatal, szimpatikus ügyvéd, akik nem tudni milyen tulvilági erő sugallatára kerültek ilyen súlyos helyzetbe egymással szemben.

Az ügy előzményei ismeretlenek és valószínűleg sohasem kerülnek nyilvánosságra. Tény az, hogy az emlékezetes napon, egy járásbírósi tárgyaláson, az egyik ügyvéd súlyos kitételekkel róta meg perbeli ellenfelének, a másik ügyvédnek eljárását. A kijelentés a legnagyobb nyilvánosság előtt: több bíró és ügyvéd jelenlétében történt a tárgyalóteremben. Tárgyalás után a megsértett ügyvéd a törvényszék folyosóján szólította meg ellenfelét, aki több kollégája előtt újra megismételte sértő kijelentését. Minden szem- és fültanu azt hitte, hogy az affér egy becsületsértési és rágalalmazási per folyamán tisztázódik majd és a vesztes fél belenyugszik a törvényszék döntésébe. Ez lett volna a jogászokhoz méltó eljárás.

Ehelyett az történt, hogy a megsértett ügyvéd a törvényszék épülete előtt megvárta kartársát és ütlegekkel támadt rá. Mindkét fél ütött, az egyik állítólag rugott is, de hogy ki kapta a súlyosabb csapásokat, senki sem tudja. Nem áll az, hogy a verekedő ügyvédek valaki szétválasztotta volna, csakhamar minden beavatkozás nélkül, maguktól szétváltak és ellenkező irányban hazamentek.

Akik az ügy érdekes és izgalmas folytatását remélték, csalódtak. Még párbajra sem került a sor. A megtámadott ügyvéd lovagias utra akarta ugyan terelni az ügyet, ellenfele azonban nem nevezte meg segédeit és így egyoldalú jegyzőkönyvvel zárult le a megbíztatás. Lehet, hogy később megindul valamilyen per, esetleg feljelentés az ügyvédi kamaránál, de erről egyelőre semmi hír sincsen. Annyi bizonyos, hogy ma már mindketten sajnálják a históriát, mely kétségtelenül feltűnést keltő száma volt az Ügyvédek Hetének.

Elegánsan öltözködhet, ha ruháit

POLLÁK uri szabónál készítetteti.

Timișoara, Józsefváros, Bonnaz-u. 24. (Royal szálló mellett).

Mérsékelt árak.

**Hirdessen az
„ERDÉLYI ÉLET”-ben!**

Záróra

utáni hangulat egy bukaresti lokálban.

Az elcsendesült éjszakában alszanak a szürke külvárosi bérházak. Alig jár valaki az uccán. A sűrű ködből váratlanul rikít ki a kis zuglokál hirtelen felmerülő fényessége. Az ucca fagyos hűvösségét fölmelegítik a szinpadszerűen ható, rivaldás lámpaözön mellett kiszüremelő vidám hangok. Két óra után itt még mindig szól a muzsika. Jól meglehet különböztetni, amint a hegedű cammogva követi a harmonikát hogy közben mindkettőjük hangját el-elynyomja a szélesen elterülő, rekedt, éneklő hang. A fény és a zene csábító együtt-hatása mellett furcsa ellentét, hogy a bejárat előtt nem aranygombos, diszes zsinóros és nehéz bundás portás, hanem vékonykabátos, didergő, fiatal fiú topog. Elszánt tekintettel kémlel bele a ködbe, mintha csak egy óceánjáró fedélzetén a kapitányi hidon lesné, van-e válasz a ködkiirtre. Fázósan, zsebredugott kézzel...

Poszton van. Amikor beljebb kerülünk e kis lokálba, megértjük a szerepét. Az ellentét mégjobban megnövekszik, egészen a groteszség határáig. A zenekar három tagja a mulatozók asztala körül helyezkedik el, háttal a bejáratnak. A veszedelmes életkor határán levő, testesedő nő a központ, az ő fülébe bógi az érzélgős szöveget a hangtölcsérbe rikoltozó énekes, feléje hajlik a hegedűs és az ő pillantását lesi a harmonikás. A másik nő vékony és fius termetű, körme rikítóan pirosra manikűrözött, türelmetlenül dobol ujjával a borfoltos abroszon.

És amikor az angol refrént harmadszor hörgik a fülébe, valósággal felemeli a mellette ülő lovagját és táncolni indul.

Ebben a pillanatban kinyílik az ajtó és megjelenik pirosra fagyott képpel a fiú. Fölemeli karját s olyan mozdulatot tesz, mint a falusi bakterok a szekerek felé, ha lezárták a sorompót. Már tudomásul vették a jelzést, amikor még mindig integet, mintha csak karmesteri emelvényen állna és pálcája nyomán indulna vagy halkulna a műsorszám.

A harmonika a szék alá kerül és leteritik egy piros kendővel, a hegedű meg a vonó egy télikabát alá bujik, a hangtölcsér pedig a fekete nő ölébe jut. Már csönd van, de a fiú céklavörösre fujt kezével még mindig integet: megállni. A többi vendég felkapja a fejét, mert az a meglepő, hogy megszűnt a zenebona. Azután belép a helységbe a rendőr, körülnéz és továbbáll. Két perc múlva újból feltűnik a „karmester“, szeme felcsillan, laposat pislant és beint. Már kézben vannak a szerszámok és újból felbug az angol refrén, a vékony nő táncol, a fekete érzélgősen piheg és husos karját ráteszi a mellette ülő és teljesen elázott férfi nyakára. A karmester ur pedig odalépked a kasszához és átveszi jutalmát, a nagy darab száraz kenyeret. Majszolni kezd, azután nekidül a bejáratnak és andalogva hallgatja a muzsikát, hogy a főpincér intésére újból kilóduljon az uccára: posztot állni.

indult három aradi gyermek. — Az elveszett és megkerült szökevények.

Egy aradi varrónő Irma nevű tizenegyéves leányával, aki a polgári iskola tanulója, egy ismert aradi ügyvédnél lakik, akinél takarításért kap szobát. A leány jóbarátságban élt B. Antalné volt állami irodaszolga özvegyével, akinek Ilona nevű tizenötéves leánya egy ismert kalapszalon tanonca, tizenkétéves Ferenc nevű fia pedig polgári iskolai növendék. A három gyermek a napokban azzal távozott el hazulról, hogy iskolába, illetve munkába megy. Délben azonban nem tértek vissza. A varrónő napokon keresztül sirva panaszkodott ismerőseinek, hogy eltűnt a leánya s már arra is felkészült, hogy bejelentse az esetet a rendőrségnek. Ugyanis a lakásban megtalálta leányának bucsulevelét, amely így hangzott:

„Kedves Anyám, tessék bemenni az iskolába és mondja meg a néninek, hogy az én halálomnak ő az oka. Folyton szekáltak az intő miatt. Ezt a levelemet halálom utolsó percében írom.“

Az altiszt özvegye két hete kórházban volt, ahonnan váratlanul tért haza. Távollétének ideje alatt a gyermekek maguk takarítottak és a leány főzött. Amint később kiderült a gyerekek készültek arra, hogy elmennek hazulról és minden holmijukat összecsomagolták.

Harmadnap egy kerékpáros kifutó, aki ismeri a gyerekeket, észrevette, hogy az állomás körül kovályognak.

Az özvegy altisztné házfel-

ügyelője nemsokkal később észrevette, amint a gyerekek belépnek a kapun. Örömben kiáltozni kezdett és beszaladt a kétségbeesett anyához. Amire az özvegyasszony kiment, a gyerekeket már seholsem látták. Azok, ugylátszik, megríadtak és elfutottak. Irma sem tért haza. A megrémült szülők este az egész környéken keresték a megkerült és újból eltűnt gyerekeket.

Először azt hitték, hogy a gyerekek Ujaradon lakó rokonaikhoz mentek. A gyermekek azonban közvetlenül kapuzárás előtt mégis hazamerészkedtek. Kiderült, hogy a szökés értelmi szerzője Ilona volt, aki nagy mozibarád és színész nő szeretne lenni. Ő mesélt a kis Irmanak arról, hogy eljutnak majd Filmországba és ott majd jobb dolguk lesz. A gyermekek csak annyit tudtak, hogy Filmország messze van. Amikor kiértek a városból a radnai uton felkérédzkedtek egy kocsira, amely elvitte őket Lippáig. Onnan elgyalogoltak egy közeli községig, ahol egy kocsmában kértek szállást. A jószívű kocsmáros szívesen látta őket és a raktárban alhattak. Reggel azután elhatároztak a gyerekek, akik már nehezen bírták a gyaloglást és féltek a következményektől, hogy visszafordulnak. Utközben megint felkérédzkedtek egy kocsira és Mikalakáig kocsin tették meg az utat. Az esti órákban gyalogoltak be Aradra. A szülők persze most boldogan újságolják ismerőseiknek, hogy gyermekeik megkerültek.

Hogy mennek ma férjhez...

A mai élet sok problémája között talán egyike a legnagyobbaknak a férjhezmenés kérdése. Mi is volt a régi jó békeidőkben ez a kérdés? Egyszerű és természetes lépés az életben s többnyire nem is kellett hozzá egyéb, csak — tiszta szerelem.

És ma? Ma ugyszólván ez a legnehezebben megtehető lépés. A háboru után ugyan a hadból megtért fiatal, sőt még a korosabb legények is szívesen álltak a lányos mamák elé s szívesen rebegték el a boldogító igent a lányok is. De azután egyre jobban romlottak a gazdasági viszonyok, ezzel arányban egyre jobban háttérbe szorult a szerelem, egyre jobban fogytak az állások és egyre kevesebb legény mert elmenni — háztüznézőbe. Azt mondhatnók, hogy anyagi kérdés lett a férjhezmenésből, amit súlyos problémává dagasztott a válság.

És mégis férjhezmennek a lányok. Csak azért is. Nálunk éppen úgy, mint Magyarországon, Franciaországban, Olaszországban, Amerikában, Angliában vagy másutt. Hogyan? Erre a kérdésre válaszolnak cikksorozatban az Erdélyi Élet külföldi tudósítói:

... a francia lányok ...

(Páris, január hó.) Franciaországszerte mindenütt feltehlálható a „marieuse“, az a rendesen idősebb kuzin, barátnó vagy rokon, aki valóságos sportszenvedéllyel igyekszik a fiatal párokat törvényesen összehozni. Itt természetesen a nem hivatalos házasságközvetítőkról beszélünk, akik szentimentalizmusból üzik mesterségüket. A marieuse tehát társaságbeli hölgy, aki teadélutánokat, bálakat rendez, hogy az ismerkedést megkönnyítse. Különösen a jó vidéken. A nagy városokban ez a „módszer“ már kezd kimenni a divatból. A modern élet egyébként is a nagyvárosokban zsufoolja össze a két nembeli kenyérkeresó fiatalsgot. Az irodai vagy üzleti közös munka jobban elősegíti egymás kölcsönös megismerését, mint a szalonok a társadalmi szokások maszkjával. A francia polgári családokban a háboru előttig a dolgozó urilány típusa ismeretlen volt. A fejlődés, mint nálunk, itt is ugyanazt a ritmust vette fel a gazdasági krízis hatása alatt.

Ennek egyik érdekes tünete, hogy az általános tapasztalatok szerint a házasságokat igen fiatal korban kötik. A háboru előtt ritka volt, hogy a menyasszony 20 évesnél fiatalabb lett volna, holott most ez gyakori eset, míg a vőlegény ma inkább a 30-on innen van. A hozomány igen nagy szerepet játszik. Lehet, hogy a francia házasságokat is a menyországban kötik, de akkor biztosan jelen van azon egy égi jegyző is, aki a házassági szerződést okmánybélyeges hivatalos okiratba foglalja. Ez az aktus közvetlenül az esküvő előtt folyik le a jegyzői irodában, vagy a nagy házasságoknál a menyasszony szüleinél a jegyespár jelenlétében, akiknek az okmányt hitelesíteniök kell. Ilyenkor nem egyszer

előfordul, hogy az örömszülők, vagy esetleg maga a vőlegény kifogásolja a hozomány összegét, amely kevesebb annál, mint amit a marieuse ígért. Gyakran éles és éppenséggel nem épületes viták támadnak a szerződés feltételeit illetőleg és már megesett, hogy a jegyző iróasztala elválasztotta egymástól a párokat, még mielőtt a pap vagy az anyakönyvvezető összeadta volna őket. A polgári családok nagy része az egyházi esküvőt tekinti az igazi házassági aktusnak, míg a városi munkások csak az anyakönyvvezetőnél fogadnak egymásnak hűséget s a nő engedelmességet férjének. Ez a formula a Napoleon-codeból még ma is megvan a polgári házasságoknál — de, mondanom se kell, nem igen veszik komolyan és a feministák hevesen követelik ennek eltörlését.

Nincs nemzet, ahol az érdekházasságok olyan nagy szerepet játszanának, mint Franciaországban, a kis- és nagytőkések hazájában. Szegény lány, ha csak különös „sex-appeal“-al nem rendelkezik hozomány helyett, csakhamar magára veheti Szent Katalin főkötőjét. Ennek a szentnek az ünnepén, november 25-én, minden 25-ik évét betöltött pártában maradt leány maskarét és főkötőt ölt magára. Csoportosan járják be Párist farsangos jókedvvel és bizony megesik, hogy — amint a francia mondja ilyenkor — „a főkötőjét a malom fölé dobja“.

Ha a menyasszony hozománya és a vőlegény állása harmoniában vannak, semmi sem állja útját a boldog szerelemnek. A menyasszony családjának nagy gondja a „stafirung“ kérdése. Vidéki családokban nem ritkaság, hogy a leánygyermek kelengyéjén már akkor kezdenek dolgozni, amikor a serdülő korba kerül, ami 6—8 évi kézimunkát, himzést, csipkecsodákat jelent. Ez a nagy gondosság érthető volt régente, amikor egyház, állam és társadalom védte a házasságokat. De vajjon nem fonák-e ez az évekig tartó munka ma, amikor a párizsi házasségeket — esküvőjük napján! — elárasztják üzleti ajánlatokkal, amelyekben a legelőnyösebb feltételeket ajánlják fel válás esetére. Nem kár-e ezért a szép kelengyéért, amit azelőtt egy emberélet nem tudott elnyüni s mint családi klenodikumot hagyott hátra anyáról leányra s amit manapság bizony nagyon gyakran a válás szétszór jobbra-balra az elhagyott családi fészekben.

A szünidő, a szállodai élet, szórakozásaival, estélyeivel, kirándulásokkal szintén elősegíti a két nem találkozását. De ezekből az időközi ismeretségekből aránylag ritkán lesz házasság. A flirt angol eredetű kifejezés és az angolszász vérmérséklet önfegyelmzése mellett rendszerint ártalmatlan játék. A francia fiatal lányra gyakran veszedelmesebb, bár az utóbbi időben különösen a sport hatása alatt a pajtásság francia földön is kezd divatba jönni.

A francia legenda szerint minden gyermek születésénél az égben egy almát vágnak ketté és azokat szétszórják a földön. Ezeket a félalmákat kell összekeresni a leányoknak, hogy feleségek lehessenek belőlük. Nagy almakrizis lehet a világban, mert a francia leányoknak egyre nehezebben és ritkábban sikerül a másik félalmát megtalálni. M. B.

Hangszóró

Hölgyeim és uraim, — az alábbiakban érdekesebb külföldi lapszemelvényeket közvetítünk

Délamerikában Chile és Peru államok között az elmúlt évtizedben évekig tartó véres háború folyt, amelynek 1928-ban lett vége. A hadviselő felek ekkor a békekötés során megállapodtak, hogy országuk határán szimbólumként szobrot állítanak föl ezzel a fölírással: „*Szeressétek egymást.*“ Hosszas vita után most végre megállapodtak abban, hogy az Archiahegyen gránittalapzaton óriási bronzból készült Krisztus-szobrot állítanak föl és a szobrot úgy helyezik el, hogy az óceán hajói már mérföldnyi távolságból is meglássák. A szobor alapkövetétele a jövő héten lesz.

Ismerünk Lübeckben egy Jézusszobrot, amelyre a következő szöveget vésték: „Ti Mesternek hívtok és — nem kérdeztek engem. Utnak neveztek és — nem jártok rajtam. Bölcsnek hívtok és — nem követték engem. Igazságnak neveztek — és nem félték tőlem. Ha egyszer örökre elvesztetek — ne okozzatok engem...“

A délamerikai államok között évtizedek óta állandó háboruskodás folyik; (Paraguay és Bolívia) csak a napokban szüntették meg az ellenségeskedést. Kubában napirenden vannak a véres csatározások. Az Archiahegyen fölállított Krisztus-szobor szövegének tanítása csak akkor lehet élő valóság, ha egy új társadalmi rend megszünteti az imperiálista és militarista törekvéseket és megvalósítja az örök békét.

* * *

Egymást legyőzni, egymást tulszárnyalni, a legnagyobb teljesítményt végezni, az elérhetlent megközelíteni, ez a vágy rejlik a legtöbb világrekord mögött. Egyes vonatkozásokban ezek a csúcsteljesítmények az egészség rovására vagy a tömegteljesítmény elhanyagolására mennek.

Ezekkel a rekordokkal szemben, amelyekről bőven szokott téjékoztatót hozni a világsajtó, most fölserolunk néhány olyan világrekordot, amelyek lényegükben ugyanolyan értékek, mint tegyük föl a távolugrás vagy a gerelydobás világrekordja. Csak kicsit szokatlanul hangzanak.

Perey de Malmanche újzélandi gazda 10 óra alatt 412 juhot nyírt meg. A juhnyírás előző világrekordja 406 juh. volt.

A borsólevevesevés új világbajnoka Earl Evans amerikai állampolgár (Minnesota) lett, aki egy crockstoni aratóünnepen 30 tányér borsólevest fogyasztott el együltőhelyében. Az előző világrekord 23 tányér volt.

Langlon, a londoni törvényszék főbírája — egyik délelőtti 425 házasságbontó ítéletet mondott ki, amivel a tömegítéletet

zés új rekordját teremtette meg az angol igazságszolgáltatásban.

A tartós csókolás új világrekordját a Paulette Day—Lee Kinght-pár állította föl, akik a Csikágóban tartott csókversenyen 6 óra 37 percre nyújtottak egyetlen csókot.

A sodrófadobás világrekordját Lydia Bailei arizonai nő tartja. A férfit ábrázoló céltáblát 15 méter távolságról egymásután tízszer eltalálta.

Az új tojó-világbajnok, „Derreen 10 L”, H. Rutledge brit-columbiai tenyésztő fehér Leghorn-tyukja, amely 365 nap alatt 351 tojást tojt. A tojások átlagsúlya tucatonként 80 dekagramm.

A világ legnagyobb lábának tulajdonosa egy Mahnov nevű két méter magas orosz óriás, akinek egy londoni cég 67-es számú cipőt készített. Szakemberek állítása szerint ez a legnagyobb lábbeli, amelyet valaha ember viselt. A cég az óriási cipő mását kirakatában mutogatja.

* * *

II. Vilmos, a németek „nagy” excsászára, akinek a hátlátnal kortársak nem az elevenen való halhatatlanságot, hanem csak a dus javakkal övezett és enyhített számkivetést biztosították, hetvenötödik születése napját üli Doornban.

Hetvenötéves, nyugalmazott nagypapa, ifjú szerelmes, aki gyengéd pillantásokkal övezi nejét s akit megsüvegelnek a jámbor doorni kispolgárok, él nyugodtan és nincsenek rossz álmai. Ágyban alszik, aminthogy ágyban aludt azon a négy esztendőn át is, amikor milliónyi német a Somme mocsaraiban és Verdun poklában fuldokolt. Tisztes szakála hibátlan arcot takar, nem olyan a tekintete, mint annyi sok ezeré, aki rettentő üreget visel a szeme helyén. Lábával fürgén rója a doorni uccát — és Berlin, Paris, Bukarest és Budapest uccáin kopognak a falábak.

Az agadiri kaland, a flottademonstrációk, a végnélküli szónoklatok, a szaberni affér, az egész porosz militarizmus, amely olyan sok őszinte ellenséget szerzett Németországnak, mindez elvezetett az összeomláshoz. De W. I. R. — az Imperator Rex — nyugodtan ül babérain. Tavaly óta még nyugodtabban. Barátai kerültek uralomra. Barátai, akik személyét nem fogadják ugyan el (milyen keserű csalódás ez a nett öreg ur számára, aki egyre azt várja, hogy nyugdíjából visszahívják és akkor megint szabadon nyilatkozhat és háboruzhatik), de elfogadják elveit, eszméit, modorát, műveltségét és világszemléletét.

A Hohenzollernek nem juthatnak hatalomra. De a hohenzollernizmus ismét uralkodik és ez a 75 éves, tiszteletben megőszült, igen nagyon nyugodt lelkiismeretű öreg urnak. Európa legvégzetesebb emberének tizenkét millió halott, tízmillió rokkant főfelelősének szép születésnapi ajándéka!

„Terminus” étterem és bár, Timisoara

(pályaudvarral szemben). — Minden este elsőrangú műsor.

Figyelmes kiszolgálás. Meglepően olcsó árak.

Mindenről mindenkinek

Egy öreg könyvmoly emlékei a történelem, irodalom, művészet és a humor örökéletű birodalmából. Az „Erdélyi Élet” eredeti rovata

Ha az olasz rinascimentóban, a tizenötödik-tizenhatodik századbeli olasz ujjaszületés korszakában élt volna, talán világraszoló lángrész lett volna belőle. De mivel csak a tizennyolcadik századbeli bécsi rokokó pszilicsárkódó környezete jutott osztályrészéül, azért elaprózta magát s óriási alkotótehetségét apró mesterkedésekben pazarolta szét a most kétszázéve született Kempelen Farkas.

Hetven esztendő élete folyamán négyféle irányban is ki-kilendül a tehetsége.

Az egyik irány a jogi-adminisztratív téren fekszik. Még fiatal jogász-szüldő, amikor azzal bizzák meg, hogy fordítsa le németre Mária Terézia latin törvénykönyvét. A munka jól sikerül. Kinevezik kamarai fogalmazóvá s ezen a pályán halad aztán hivatalból tovább, egészen az erdélyi kancellária tanácsosságáig. Közben azonban különböző súlyos adminisztrációs föladatokat kell elvégeznie; többek között a törököktől csak nemrégén föl szabadított Bánátot kell a rablóktól megtisztíttatnia s aztán az egész területet a magyar közigazgatásba bekapcsolnia. S amikor ezt a munkáját jól oldja meg, rábizzák az összes magyarországi sóbányák reorganizálását, ami, ugylátszik, kissé Augiász-munka lehetett, ha az azóta is fennmaradt „menjen a sóhivatalba!” szólasmondásból ítélhetünk.

Tehetségének másik — s ugylátszik igazibb, zseniálisabb — irány a technikai jellegű volt. Itt először is mint építéstervező tűnt ki. Ő tervezte meg a régi budai várpalota és a várbeli karmelita-kloster (Várszínházzá való) átalakítását. Mint vízépítő mérnök ő vezette a pozsonyi hajóhid átépítését, ő szerkesztette meg a schönbrunni császári park szökőkútjainak vizijátékát, úgy, ahogy azok még ma is működnek nyári ünnepnapokon; s végül ő készítette el egy hatalmas Duna-Adria-csatorna tervezetét, amely — ha végrehajtották volna — valószínűleg alapijában változtatta volna meg Kelet-Európa gazdaság-politikai történetét.

Az első írógép és a többi találmány.

Aztán ez az ember, aki soha egy órányi technikát sem hallgatott, egész sor olyan gépet talált föl, amelyekkel megelőzte a nagynevű európai konstruktöröket. Így ő találta föl a gőzturbinát; ő tökéletesítette az Arkwright-féle szövőgépet; ő találta föl — Watt előtt — a gőzgépre alkalmazandó lendítőtolattyut;

a vak Paradis Teréz számára ő szerkesztett először egy sajtórendszerű írógépet (maga a gép már elpusztult, de egy vele írott levél megvan a bécsi Vakok Intézetében); a császárnő számára ő kombinált össze egy minden ízében mozgatható betegágyat; a császárnő egy szeszélyes kívánságára ő konstruálta meg hat hónap alatt világhírűvé lett sakk-automatáját 1769-ben; s végül tízévi kísérletezés gyümölcseképpen 1778-ban az ő dilettáns-műhelyéből került ki az első beszélőgép, életének igazi főmüve, amelyet még ma is kegyelettel őriz a londoni Kings College természettudományi szertára.

Ezzel az alkotásával kapcsolatos a harmadik irányu tehetsége, amely a fometika uttörő katonájává tette őt. Már az is rendkívüli tehetségre vall, hogy nyolc nyelven — magyarul, németül, latinul, olaszul, franciául, angolul, szlovákul és kissé románul — beszélt; ezenfelül azonban teljesen kidolgozott egy tanítási rendszert siketnémák részére; s végül (beszélőgépéhez való előmunkálatképen) megírta a „Mechanismus der menschlichen Sprache“ (1791) című könyvét, amely még ma is világszerte forrásműve a hangtanon alapuló nyelvészetnek.

Gazdag tehetségeinek negyedik iránya az irodalom és művészet felé terelte. Költeményei révén udvari költővé lett; az udvari előadások számára irt két vigjátékot s ezeknek előadásait rendezte is. Mint zeneszerző irt dalokat és egy melodramát. Mint képzőművész rajzolt, festett, sőt rézbe is metszett. És mindezekon fölül még verhetetlen sakkmatador is volt, aki pocsékra verte korának minden sakkbajnokát.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A nagy „világcsalás“

Valami csöndes tragikum rejlik abban, hogy az igazán polihisztor-szabásu embernek yilághírét nem a tudományos munkássága, nem is főita/álő lángesze, de még csak nem is emberbaráti készsége, amellyel vakoknak, süketeknek, némáknak sietett a seoítségére, alapozta meg, hanem egy trivális játékszere, amelyről ön maga is mindenhor csak lebecsüléssel nyilatkozott s amely — mint maga keserűen mondogatta — méltatlan volt az egész egyéniségéhez: a sakkautomata.

Ládaformájú asztal volt ez, rajta nagy sakktábla; mögötte török pasa ült, félkezében hosszuszáru csibukkal, gépiesen mozgó jobbkeze tologatta a figurákat a táblán. Az asztalláda elülső lapja két ajtószárnyból állott, amelyeket ha kinyitottak, belül mindenféle komplikált kerékrendszerek látszottak. Mielőtt a játék megkezdődött, Kempelen kinyitotta a két ajtót, hogy az emberek meggyőződhesenek róla, hogy nincs benn senki; aztán nagy berregve fölhozta a török pasa hátán levő kereket. Kempelen maga pedig egy pár méterrel tovább álló asztalhoz ment, ahol valami rejtélyes kazettába nézett bele s abból figyelte— állítólag a játék menetét. A pasa sorra verte az ellenfeleit, még Napoleont is, aki úgy megdühödött, hogy a helyszínén pusztá kézzel szét akarta zuzni az egész automatát.

A titok mefejtése

Kemlemen egy ideig mulatságot lelte ebben a játékban, de aztán, mint komolytalanra, ráunt. Sutba dobta. Csak évek

multán szedte újra elő és rakta megint össze, ekkor is emberbarátságából. Bécsben volt ugyanis egy ügyes mechanikus, Mälzl nevü ember, aki Brunswick Teréznek, a magyar óvóügy megalapítójának és Beethoven „halhatatlan szerelmesének“ sógórával, egy osztrák gróffal állott össze s olyan plasztikon-féle műkiállítást nyitottak automatákkal. (Ez a Mälzl volt különben az, aki a süket Beethoven részére hallócsövet szerkesztett, amiért hálából a nagy zeneszerző Mälzl automatikus panharmóniuma részére megírta a „Schlacht bei Vittoria“ címü művét. Mälzl találta ki ezenkívül a ma is használatos metronomot, amellyel zenészek pontosan be tudják magukat a kellő taktusra állítani). Mälzl plasztikonja kezdett már rosszul menni, amikor eszébe jutott z. Kempelen-féle sakk-automata. Az udvari tanácsos ur, hogy segítsen föltaláló-kollegáján, rendbehozta a masinát, amellyel most már Mälzl világhírű utra ment. Bemutatta a porosz meg a svéd királynak is, akik nagy pénzt fizettek azért, hogy megtudják az ördögös masina titkát. Amikor aztán megtudták, nagy dühösen adtak kifejezést csalódásuknak. Mälzl Amerikába is kivitte a gépet, ott el is adta s 1854 ben Philadelphióban égett el a pasa.

Nálunk is, meg a világirodalomban is, még ma is úgy kezelik ezt az automatát, mint valami megfejhetetlen világcsofát; holott a „Bibliothek der neuesten Weltkunde“ címü folyórat 1839. évi tizedik füzete (amely a birtokomban van) már régesrég leleplezte a nagy „titkot“. A dolog nyitja abban áll, hogy Kempelen és utódja sohasem nyitották ki egyszerre a ládaasztal mindkét ajtaját. hanem csak mindég külön-külön, úgyhogy az oda elbújtatott embernek ideje volt a másik — csukott ajtaju — részbe átmászni s ott feketé fűggöny mögé hujnia. A sakkjáték menetét aztán ügyesen elhelyezett tükrök segítségével kísérte (aminek biznysága, hogy az automata fölszereléséhez — az egykoru metszet szerint — még egy tábla tartozott) s belülről belenyult a pasa gépiesen mozgó karjába s a csipetőszerűen működő ujjával vitte odébb a figurákat. Az illetőnek persze meglehetősen kellett játszani tudnia, bár természetesen az „automata“-ellenfél okozta meghatódottság a partner játszóképességét rendszerint meglehetősen lefokozta.

Harc a babonák ellen

Részletesebben kellett erre az automata-játékra kitérnünk, mert hiszen ez vitte szét Kempelen nevét a nagyvilágba, úgyhogy a Wurzbach-féle híres életrajzi lexikon hosszú-hosszu oldalakon keresztül mást sem tesz, mint hogy fölsorolja a sakk-automata körül keletkezett nemzetközi irodalmat. És még csak pár éve is külön regény jelent meg Dupuy-Mazuel tollából „A sakkjátékos“ címen.

De mi szeretnénk ezen a játékszeren tulmenően szép emléket biztosítani a magyar zseninek. S ezért olyan dologra hívnök föl az olvasó figyelmét, amely rendszerint kívül marad a Kempelenhez fűződő emlékezéseken.

Kempelen nagy fiziológiai fölfedezései és technikai találmányai ugyanis olyan korra esnek, amikor csak Bécsben magában

9000 kincskereső alkimista és szelemidéző misztagóg folytatta a maga mesterségét. Ne felejtjük el azt sem, hogy Mária Terézia alatt még boszorkányt is égettek. S végül és főként gondoljunk arra, hogy Kempelen Farkasnak saját, persze 18 évvel idősebb testvérbátyja, egy igen kalandos ur, aki volt bölcsész, diplomata, légiónárius-tiszt, Rómában teológus, olasz akadémikus s végül pozsonyi kanonok is, dr. Kempelen János még nagy művet írt „Az üstökösökről, mint az emberiség bajainak előhirdőkeiről“ (Velece, 1748).

Szóval Kempelen Farkasban megvolt az erkölcsi bátorság arra, hogy egy sötét babonákkal terhes korban merjen irógépet szerkeszteni és fiziológiát megalapozni. S ha ezt a tényt vesszük számba, akkor igazán csak belső megrendültséggel gondolhatunk erre a kutató elmére, akire sokaknál inkább illik Ady szomorú szava:

Ezerszer Messiások
A magyar Messiások . . .

MŰVÉSZI ESEMÉNYEK

A HANGOSFILM VILÁGÁBAN

A FEHÉR APÁCA

A tiszta szerelem filmje

Diadalmas, mindent lehengető siker volt könyvben, diadalmas siker a néma filmen. Elég csak említeni: *A fehér apáca* — és magunk előtt látjuk a bánatos, nagyszemű Lilian Gisht, a fiatal, akkor feltűnő Ronald Colmant... Micsoda siker volt! Heteken keresztül lázba hozta a mozikközönséget s attól kezdve évről évre reprimendben mindig visszatért és az emberek megnézték újra, gyönyörködtek megint a nemesveretű pompás filmben, az égi és földi szerelem poetikus és romantikus drámájában. Természetes volt, hogy ez a nagy romantikus dráma visszatért a hangosfilmre is, legfeljebb azon lehet csodálkozni, hogy — csak most tért vissza. Ez a kései visszatérés azonban végeredményben hasznára volt Marion Crawford megható és megkapó történetének, mert így technikai fogásokban és művészi erőben megizmosodott hangos film varázsolhatta újra eléink A fehér apáca és a fiatal, daliás olasz tiszt szerelmi regényét.

Amikor néhány évvel ezelőtt Marion Crawford regényéből film lett — ez még a néma film idején volt — akkor Lilian Gish egyik legszebb szerepét kapta ebben a meghatóan finom leányalakban.

Most, évek múlva akadt megint az amerikai színpadnak egy olyan értékes tehetsége, Helen Hayes, akinek kedvéért

közönség elé vinni A fehér apáca mélységesen szép, megható történetét. Tiszta, szép drámája ez a film az égi és földi szerelemnek és Victor Flemming, a zseniális rendező gondoskodott arról is, hogy a Metro filmjének költői meséjét telítse a drámai jelenetek feszültségével.

A fehér apáca hangos film-variációját teljes felkészültség, nagy lelkeség, áldozatkészség s a művészi hatások kihangsúlyozása jellemzi. Most, hogy a film vizuális erejének a hang is erősségére sietett, a romantikus téma még gazdagabban s még érdekesebben bontakozik ki. És A fehér apáca hangos variációjának főszereplői is diadalmasan kiállják a versenyt az emlékezetes sikerű néma film főszereplőivel. Helen Hayes, a nagy amerikai tragika új színekkel ruházta érdemes volt megegyeszer — természetesen egészen másképpen, más elgondolással és feldolgozásban — hangos filmen a fel a film címszerepét: minden mozdulata, tekintete, minden szava kivételes drámai tehetség erejét sugározza.

A szerelmes fiatal olasz tiszt alakját a rokonszenves és népszerű Clark Gable töltötte meg élettel, erővel, művészettel, lendülettel. A két főszereplő mellett Lewis Stone nemes figurája vésődik meg emlékezetes alakításként az emlékezetünkbe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Megható tisztaságban él a filmen az olasz leány, aki, mikor azt hiszi, hogy szerelmese elesett a fronton, soha többé az életben viszont nem láthatja, felveszi az apáca fátyolát és amikor holtnak hitt vőlegénye megjelenik, hogy visszavigye a régi életbe, virágok, madarak, emberek közé, nem megy vissza, mert itt új életében találta a nyugalmat, pihenést, végtelen csendet, a megenyhülést.

Finom művészi értékek csillognak Helen Hayes játékában, míg a szerelmes férfit Clark Gablenél senki sem alakíthatta volna szebben, férfiasabban, nemesebben. Hatásos, erőteljes színészi eszközökkel dolgozik ez a kiváló művészember, aki nem ok nélkül kedvence a világ mozilátogató közönségének.

Mintha Tizian világhírű képe elevenedne meg a Metro új Helen Hayes filmjének kockáin és amikor A fehér apáca első ízben elevenedett meg a film vásznán, a néma korszaknak méltán volt egyik legnagyobb sikere.

A fehér apáca hangos változata olyan nagy sikert ígér, mint amilyen ez a néma film volt. Amióta diadalmasan járja

másodszor világsajtó utját, mindenütt az elragadtatás, a legteljesebb elismerés kíséri nyomában. Ezt a ragyogó filmet nemcsak azok fogják megnézni, akik egyszer, sőt többször is megnézték néma változatában, hanem mindenki, aki annak idején elmulasztotta s aki azóta vágyó szívvvel várja a film újjászületését. A világsajtó kritikája egyöntetűen vallja, hogy hangosfilmnek soha nem volt nagyobb sikere, mint A fehér apácának. (x)

Vidéki urinőknek legkényelmesebb, ha ruhájukat **Krebsz** festő és vegytisztítóhoz viszik közel a vilamoshoz és a vidéki autóállomással szemben Arad, volt Boros Béni-tér 51. Fiók : v. Deák Ferenc-uca 1.

M U Z S A Y N Á L

színházzal szemben. **Téli öltönyök és kabátok. Trench-coat.** Nem gyári áru! Minden darab saját készítmény. Mielőtt bárhol vásárol, keressen fel. Merkur bevas.-könyvre 6 havi hitel.

Színházi és estélyi ruhákat, kabátokat legszebben fest, tisztít, valamint gallérokat legolcsóbban fényez

str. Bratianu 11. **KNAPP** str. Ep. Radu 10.

BCI C. modernül berendezett vállalata.

H E N Z kifőzde, Timișoara

MENÜ: ebéd 25-30 lei - vacsora 15-20 lei

Figyelmes kiszolgálás

IV. Bul. Carol 6.
(Hunyadi-ut).

PINKERTON boy vállalat

TIMIȘOARA

Tel. 75.

Tel. 75.

Elintéz leggyorsabban vizum, utlevél és egyéb megbízásokat.

Barbes — közvetít

házasságokat (mariage) diszkrétan urikörökben.

TIMIȘOARA I.

Str. Eminescu 7.

(Zápolya-uca)

Telefon 22-80.

Kiadja az Erdélyi Élet Lapkiadó Vállalat.

Lovrov, Arad